

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра психології та педагогіки факультету №3

**«ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри психології та
педагогіки
полковник поліції

Ю.В. Меркулова

ЛЕКЦІЯ ДО ТЕМИ №1:

**«УВЕДЕННЯ У ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНУ ПІДГОТОВКУ
ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»**

галузь знань 0304 Право

Спеціальність 6.030402 «Правоохоронна діяльність»

(шифр за НП 2.2.7)

ННІЗтаДН (факультет №1)

2017рік

Лекція до теми «Уведення у професійно-психологічну підготовку працівників Національної поліції» із підготовки бакалавра заочної форми навчання галузі знань 0304 «Право» спеціальність 6.030402 «Правоохоронна діяльність».

«30» серпня 2017 року.

Розробник:завідувач кафедри, к.ю.н. Меркулова Юлія Василівна

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри педагогіки та психології факультету №3

Протокол від «28» серпня 20167 року № 1

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Одеського державного університету внутрішніх справ.

Протокол від «22»червня 2017 року № 12

Тема лекції: «Уведення у професійно-психологічну підготовку працівників підрозділів Національної поліції»

Мета: сформувати знання про основи професійно-психологічної підготовки працівників підрозділів поліції; розвивати вміння розрізняти основні професійно значимі якості від вмінь і здібностей та виховувати комунікативні якості.

Ключові поняття: підготовка, готовність, підготовленість, оперативно-розшукова діяльність, психограма.

ПЛАН:

Вступ

1. Загальнотеоретичні основи професійно-психологічної підготовки.
2. Функціональні напрямки діяльності дільничних інспекторів міліції.
3. Професійно важливі якості дільничного інспектора міліції.
4. Професійна деформація працівників Національної поліції та шляхи її подолання.

Висновок

ВСТУП

Професії типу «людина-людина» називають соціономічeskими професіями. Вони, як правило, характеризуються тісним контактом з різними категоріями людей, багатофункціональністю обов'язків, різноманітністю соціальних відносин, відсутністю стереотипів. Цей тип діяльності пронизаний людськими відносинами, які є стрижнем професії.

Яскравими прикладами соціономічeskих професій є професії та спеціальності Національної поліції (далі – поліції). Вся діяльність Національної поліції являє собою складне переплетення людських взаємозв'язків і відносин: оперуповноважений карного розшуку розшукуваний правопорушник; слідчий і підозрюваний.

Своєрідною вершиною соціономічeskих професій є професія дільничного інспектора поліції, для якої характерно постійне спілкування з населенням, що проживає на території адміністративної ділянки. Тому професійно-психологічна підготовка працівників підрозділів поліції є важливим напрямком підготовки майбутніх фахівців.

1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Професійно-психологічна підготовка працівників громадської безпеки є початковою сходинкою на шляху до професіоналізму, який визначається певними етапами розвитку. До цих етапів належать: професійно-психологічна підготовка; професійно-психологічна підготовленість; професійно-психологічна готовність і систематичне вдосконалення професійної майстерності (див. рис. 1):

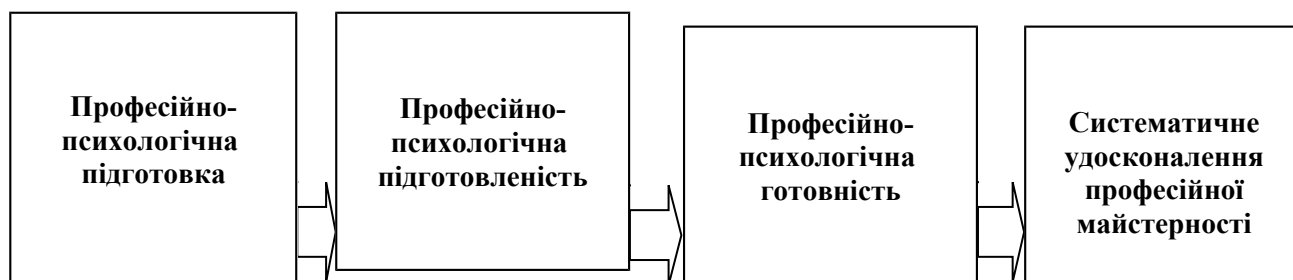

Рис. 1. Етапи розвитку професіоналізму.

Під **професійно-психологічною підготовкою** працівників підрозділів громадської безпеки розуміється комплекс взаємопов'язаних заходів, які спрямовані на формування й розвиток у осіб, які навчаються, компетентності та професійно-психологічної готовності до ефективного здійснення правоохоронних функцій.

Головною метою професійно-психологічної підготовки є озброєння осіб знаннями, уміннями й навичками, розвиток професійно значущих

якостей, що в сукупності детермінують професійно-психологічну готовність працівників поліції до правоохоронної діяльності.

Професійно-психологічна підготовка за своєю суттю відрізняється від професійно-психологічної підготовленості. Так під **професійно-психологічною підготовленістю** слід розуміти сукупність сформованих розвинених професійно-психологічних, психофізичних, психофізіологічних, інтелектуальних, морально-етичних і мотиваційних характеристик, які відповідають особливостям правоохоронної діяльності й виступають однією з найбільш необхідних умов для її успішного здійснення.

Психологічна підготовленість до професійної діяльності має два **аспекти**:

1) знання психологічних аспектів діяльності й уміння їх застосовувати у своїй роботі;

2) знання власних психологічних особливостей й уміння використовувати власні психологічні резерви, "використовувати себе".

Під **професійно-психологічною готовністю** розуміється здатність працівника громадської безпеки ефективно й компетентно виконувати професійні функції й вирішувати завдання для досягнення мети правоохоронної діяльності.

Логічно припустити, що правоохоронна діяльність вимагає керуватися, як мінімум, п'ятьма рівнями професійно-психологічної готовності. Так до них належать:

- *початковий або загальний* (для курсантів ВНЗ МВС України);
- *базовий* (для працівників ПОЛІЦІЇ)
- *посилений* (для працівників оперативних підрозділів, які постійно несуть службу в екстремальних ситуаціях, з табельною вогнепальною зброєю та до посадових обов'язків яких входить безпосереднє припинення протиправних проявів);
- *спеціальний або екстремальний* (для працівників підрозділів спеціального призначення органів Національної поліції та ін.);
- *акме* (для майстрів-професіоналів підрозділів спеціального призначення).

Таким чином, чим вищий рівень професійно-психологічної готовності в працівників, тим більше накопичується знань, умінь, навичок і практичного досвіду. Удосконалюючи елементи своєї професійно-психологічної готовності, працівники відшліфовують власну професійну майстерність. Систематично тренуючись, індивід доходить до вершин професіоналізму – «акме». Тільки в процесі безупинного тренування й удосконалення можна залишатися на вершині професіоналізму й бути майстром справи.

Формування професійно-психологічної готовності працівників громадської безпеки – це довготривалий процес утворення необхідних відношень, установок, якостей особистості, що починається з поінформованості про характер діяльності, набуття необхідних знань, умінь, навичок, здібності їх реалізувати, при розвитку позитивного відношення до цієї справи, мотивованого підвищення вимогливості до себе. Завершується

цей процес тим, що професійно-психологічна готовність, пройшовши певні рівні, перетворюється в стійку якість особистості.

Процес формування психологічної готовності майбутнього спеціаліста має за своєю суттю складний, багатогранний характер, вбирає в себе всі напрямки й аспекти діяльності. Головне тут полягає в тому, що вищий навчальний заклад, озброюючи майбутніх спеціалістів глибокими теоретичними знаннями, міцними навичками та вміннями, необхідними для успішної роботи, ще виховував любов до своєї професії, захопленість, одержимість, готовність до подолання будь-яких труднощів, безмежне прагнення творити, шукати, осмислювати та впроваджувати передові ідеї та кращий досвід.

Пошук шляхів реалізації нових підходів до професійно-психологічної підготовки працівників підрозділів громадської безпеки дедалі більше набуває актуальності. Результатом цієї підготовки повинна стати безпосередня готовність курсантів ВНЗ МВС України та працівників підрозділів громадської безпеки до високопрофесійної взаємодії з різними категоріями осіб; загостреним почуттям професійного й громадянського обов'язку тощо.

Отже, працівник громадської безпеки повинен морально, мотиваційно, фізично, психофізіологічно й психологічно бути готовим і спроможним у будь-якій обстановці та в будь-який момент виконувати всі покладені на нього функції із забезпечення законності, правопорядку на адміністративних ділянках; здатним встановлювати й підтримувати контакти; здійснювати правоохоронні заходи; до дій у складних, конфліктних, екстремальних ситуаціях; до ефективної соціальної взаємодії з різними верствами населення; до ефективного компетентного здійснення правоохоронної діяльності та ін.

2. ФУНКЦІОНАЛЬНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ ПОЛІЦІЇ

Для здійснення трудових функцій правоохоронець повинен мати відповідні знання, здібності та уміння. Вони реалізуються згідно з вимогами нормативних документів, посадових інструкцій і настанов. Правоохоронна діяльність за предметом праці відноситься до типу „людина – людина”. При цьому стосунки людей розглядаються як правовідносини, що накладає специфічний відбиток на їх термінологічне позначення (умисел, шкода, неприязнь) та тлумачення з позицій права.

Правовою основою діяльності працівників підрозділів громадської безпеки є Конституція України, Закони України "Про поліцію", акти Президента України, Кабінету Міністрів України та інші. У відповідності до наказу МВС України від 11 листопада 2010 року N 550 «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів поліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» дільничний інспектор поліції (далі -

ДІМ) під час здійснення правоохоронної діяльності повинен вирішити ряд таких основних *завдань*, а саме:

1. Проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед жителів адміністративної дільниці. Охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на території, що обслуговується.

2. Робота з населенням та громадськими формуваннями на адміністративній дільниці щодо охорони громадського порядку та громадської безпеки, профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю.

3. Участь разом з іншими службами та підрозділами органів внутрішніх справ у виявленні, попередженні, припиненні адміністративних правопорушень та злочинів, а також у розкритті злочинів, учинених на території адміністративної дільниці.

Діяльність працівників підрозділів громадської безпеки є багатофункціональною та охоплює такі *напрямки* як: профілактичний, організаційний, засвідчувальний, прогностичний, конструктивний, комунікативний, виховний, аналітичний, психологічний, просвітницький тощо.

Розглянемо їх найбільш детальніше, у відповідності до наказу МВС України від 11 листопада 2010 року N 550 «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів поліції в системі Міністерства внутрішніх справ України».

Прогностичний напрямок. Дільничний інспектор поліції повинен попереджувати, виявляти та припиняти адміністративні правопорушення, здійснювати в межах своїх повноважень провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Організаційний напрямок. Дільничний інспектор поліції постійно взаємодіє з працівниками оперативних та слідчих підрозділів у попередженні та розкритті злочинів. За допомогою патрульних нарядів, громадських помічників та членів громадських формувань організовує переслідування і затримання злочинців по гарячих слідах та нагляд за місцем їх можливої появи з додержанням заходів безпеки громадян, своїх помічників та своєї особисто.

Інформує патрульні наряди про зміни в оперативній обстановці, осіб, які здатні вчинити правопорушення. При вчиненні злочину залучає патрульні наряди до розшуку злочинців по гарячих слідах у межах адміністративної дільниці, що обслуговується.

При пожежах, катастрофах, стихійних лихах та інших надзвичайних подіях організовує та вживає необхідних заходів щодо рятування людей, надання їм першої медичної допомоги, а також з охорони майна, що залишається без нагляду, своєчасно повідомляє про ці обставини чергового по міськрайоргану поліції.

Засвідчувальний напрямок. Кожний дільничний інспектор поліції веде Паспорт дільниці, у якому зосереджуються відомості, що характеризують соціально-економічні, демографічні та інші особливості

дільниці, дані про стан злочинності, організацію охорони громадського порядку, а також інша інформація, необхідна для виконання покладених на нього обов'язків.

Усі звернення під час особистого прийому громадян заносяться дільничним інспектором поліції до журналу обліку особистого прийому громадян дільничним (старшим дільничним) інспектором поліції (додаток 3) і реєструються відповідно до вимог Закону України "Про звернення громадян" та наказу МВС від 14.04.2004 N 400 "Про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, що вчинені або готуються", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06.05.2004 за N 571/9170.

Конструктивний напрямок. Дільничний інспектор поліції установлює місця збору осіб, схильних до скоєння злочинів та правопорушень, осіб, які надають приміщення для вживання наркотиків і психотропних речовин, розпиття спиртних напоїв і розпусти, втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, про що інформує заінтересовані служби органів справ для вжиття заходів реагування.

Комунікативний напрямок. Дільничний інспектор поліції при виявленні на території адміністративної дільниці інших порушень, реагування на які не належить до компетенції органів внутрішніх справ, інформувати про це органи державної влади та місцевого самоврядування.

Негайно доповідає в чергову частину міськрайоргану Національної поліції про одержані під час роботи на дільниці заяви і повідомлення громадян про злочини, що вчинені або готуються. Уживає заходів щодо запобігання злочинам та їх припинення, затримання злочинців, надання допомоги потерпілим, охорони місця події.

До приїзду слідчо-оперативної групи на місці скоєння злочину уточнює інформацію про час, місце, спосіб його вчинення, очевидців та свідків, кількість злочинців, їх прикмети та здійснює охорону місця події.

Психологічний напрямок. Дільничний інспектор поліції установлює довірчі стосунки з громадянами з метою отримання інформації, яка сприяє попередженню та розкриттю злочинів, інших правопорушень, розшуку злочинців та осіб, зниклих безвісти.

Виховний напрямок. Дільничний інспектор поліції проводить профілактично-роз'яснювальну роботу серед населення з метою формування у свідомості громадян, особливо молоді, правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ.

Аналітичний напрямок. Дільничний інспектор поліції повинен постійно вивчати та аналізувати оперативну обстановку на адміністративній дільниці. Здійснює постійний аналіз стану правопорядку на адміністративній дільниці та вносить пропозиції начальнику міськрайоргану Національної поліції щодо найдоцільнішої розстановки та маневрування патрульних нарядів, громадських формувань, що беруть участь в охороні громадського порядку на території адміністративної дільниці.

Просвітницький напрямок. Дільничний інспектор поліції разом з патрульними нарядами, членами громадських формувань з охорони громадського порядку здійснює обхід дільниці, перевірку під'їздів будинків, горищ та підвальних приміщень з метою виявлення осіб, схильних до скоєння правопорушень та злочинів, припинення злочинів та інших правопорушень. Під час несення служби надає рекомендації працівникам патрульної служби поліції щодо форм і методів профілактичної роботи

Виступає перед населенням та в трудових колективах зі звітами про стан правопорядку на закріпленій території. Проводить серед населення адміністративної дільниці роз'яснювальну роботу про способи захисту і самооборони від злочинних посягань.

Профілактичний напрямок. Метою профілактичної діяльності дільничних інспекторів поліції є забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на дільниці; усунення або обмеження дії негативних чинників у суспільстві, які сприяють вчиненню правопорушень, як загалом, так і на окремих осіб; недопущення протиправних дій особами, які схильні до вчинення правопорушень; усунення загрози порушення законних прав та інтересів громадян.

Дільничні інспектори поліції проводять профілактичну діяльність разом з органами державної влади, місцевого самоврядування, закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, іншими правоохоронними органами (прокуратура, митниці, кримінально-виконавчі інспекції та ін.), судами, громадськими організаціями.

Можна виділити декілька напрямків та видів профілактичної роботи: за рівнем (загальна, спеціальна, індивідуальна), змістом (первинна, вторинна, третинна), цільовою групою (щодо територіальної громади задля покращання криміногенної ситуації, стосовно окремих категорій правопорушників та девіантів (раніше засуджених, алкоголіків та наркоманів, дебоширів, неповнолітніх, схильних до правопорушень) та ін.

Отже, *загальнопрофілактична діяльність* дільничного інспектора поліції – це сукупність заходів, спрямованих на виявлення причин і умов на закріпленій дільниці, що сприяють учиненню правопорушень, а також вжиття, у межах компетенції, заходів щодо їх усунення.

Дільничний (старший дільничний) інспектор поліції, крім загальної профілактичної роботи серед населення на території адміністративної дільниці, здійснює профілактичні заходи щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на профілактичних обліках в органах внутрішніх справ, щодо попередження вчинення з їх боку злочинів та інших правопорушень з широким залученням до цієї роботи населення, громадських помічників.

Індивідуально-профілактична діяльність дільничного інспектора міліції – це систематична робота з певними категоріями осіб, які перебувають на профілактичних обліках у дільничних інспекторів поліції, або з особами, які ще не вчинили протиправних діянь, але від них можна чекати вчинення таких дій, а також ті, які ведуть антигромадський спосіб життя, вчиняють

правопорушення, вчинили замах на злочин, але не довели його до кінця, звільнилися з місць позбавлення волі, або ж умовно-достроково звільненими, а також з особами, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та до яких не встановлено адміністративний нагляд.

До пріоритетних заходів індивідуально-профілактичної роботи дільничного інспектора поліції належать: збір інформації щодо профілакованих осіб, профілактичні бесіди, залучення до профілактики фахівців інших галузей знань (психологів, медиків, кримінологів, соціологів), подання інформації про антигромадський спосіб життя до адміністрації підприємства, установи та організації за місцем роботи або навчання, залучення до профілактичної роботи громадських об'єднань, попередження про взяття на профілактичний облік, постановка на профілактичний облік, офіційне попередження, захисний припис, адміністративний нагляд тощо.

Дільничний інспектор поліції ставить на профілактичний облік та у межах своєї компетенції проводить профілактичну роботу з особами таких категорій:

звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку;

засудженими за вчинення злочинів, виконання вироку щодо яких не пов'язано із позбавленням волі;

особами, яким було винесено офіційне застереження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї;

психічно хворими, які є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я.

Отже, *профілактична робота дільничного інспектора поліції* – це процес здійснення організаційно-практичних заходів з проведення загальної та індивідуальної профілактики правопорушень на адміністративній дільниці.

Перешкодами на шляху встановлення більш ефективного та взаємовигідного співробітництва між дільничними інспекторами поліції та населенням залишаються недосконалість нормативно-правової бази, що регламентує порядок і механізм такого співробітництва; непристосованість підрозділів ПОЛІЦІЇ до взаємодії на договірній та компенсаційній основі; психологічна установка на утримання, а то й відмову у співробітництві з боку працівників ПОЛІЦІЇ.

Таким чином, функціональні напрямки діяльності дільничних інспекторів поліції різноманітні та вимагають від них компетентності та професійно-психологічної готовності до діяльності.

3. ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА ПОЛІЦІЇ

Щодня виконуючи професійні функції, спілкуючись з населенням, дільничний інспектор поліції дуже часто в одній іпостасі поєднує у собі -

слідчого, оперативника, психолога, соціолога, вихователя, вчителя, прокурора, адвоката, господарника, соціального працівника, філософа, медіатора (від лат. mediator — посередник) або арбітра між конфліктуючими сторонами. Таким чином, для найбільш ефективного забезпечення функціональних напрямків діяльності дільничний інспектор поліції повинен мати такі психологічні якості та вміння:

1) *інтелектуальні якості* - гнучкість, кмітливість, професійна спостережливість, проникливість, прогностичність, дедукція, допитливість, креативність, рефлексивність, компетентність, поміркованість, розсудливість, інтелектуальна ініціативність;

2) *комунікативні якості та вміння* - здатність установлювати психологічний контакт; корегувати й управляти процесом взаємодії; протистояти стереотипам сприйняття, бар'єрам спілкування; налагоджувати зворотній зв'язок; правомірно отримувати інформацію, що необхідна для правоохоронної діяльності; установлювати контакти з різними категоріями осіб; налаштовуватися на різні форми спілкування залежно від індивідуально-психологічних особливостей об'єктів правоохоронної діяльності; «слухати та чути»; коротко, чітко й ясно говорити по суті справи; викликати довіру; вміння вести бесіду, суперечку, діалог, аргументувати, доводити свою точку зору; відстоювати свою точку зору, вміння давати чіткі, ясні формулювання при стислому викладі думки (при звітах і постановки питання) і здатність викликати прихильність досебе людей, викликати у них довіру; вміння дохідливо довести до слухача свої думки і наміри; вміння зв'язано і логічно викладати свої думки в розгорнутій формі (доповідь, звіт, виступ); вміння вести ділову бесіду, переговори; здатність до вирішення проблем (своїх і чужих) і вміння вибирати при спостереженні дані (інформацію), необхідні для вирішення поставленого завдання; здатність швидко знайти потрібний тон, доцільну форму спілкування залежно від психологічного стану та індивідуальних особливостей співрозмовника;

3) *перцептивні* – здатність проникати у внутрішній світ об'єктів правоохоронної діяльності, відчувати й розуміти їх психічні стани; адекватно інтерпретувати їх поведінку;

4) *моральні якості*- дисциплінованість, відповідальність, добросовісність, пунктуальність, чесність, надійність, професійна етика, розвинута правосвідомість);

5) *емоційно-вольові* - високий рівень розвитку волі, самоконтроль і самовладання в різних ситуаціях, емоційна врівноваженість, терпимість і толерантність до провокуючих стимулів; наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, сміливість; схильність до виправданого ризику; адекватність реагування в складних умовах правоохоронної діяльності; орієнтація на завершеність дій; внутрішня організованість; незалежність від обставин; послідовність у досягненні мети;

6) *лідерські якості* - авторитетність, самостійність; діловитість, підприємливість, готовність брати на себе відповідальність і приймати

нестандартні рішення, потреба в досягненнях та успіху, орієнтованість на завдання, ініціативність, активність при досягненні результатів тощо;

7) *діагностичні* – здатність визначити характерологічні особливості й поведінкові прояви підлеглих і об'єктів правоохоронної діяльності, здійснювати візуальну психодіагностику неправдивих свідчень;

8) *мотивація* – бажання боротися зі злом, *прагнення до*: верховенства права, захисту прав і свобод громадян, соціальної справедливості; правомірного вирішення складних правоохоронних завдань, покращення престижу міліцейських професій, просування по службі, професійної самореалізації; *потреба* в досягненні успіху, особистісно-професійних досягненнях; професійна *установка* на правомірну діяльність і досягнення результату в правоохоронній діяльності тощо)

Слід відмітити, що значно ускладнює психологічну придатність до правоохоронної діяльності працівників громадської безпеки такі показники як - індивідуалізм; соціальна відчуженість; тривожність; надмірна тяга до домінування і наполеглива тенденція до лідерства; низький рівень мотиву досягнення мети діяльності; недоліки в вольовій сфері та зниження вольових зусиль; наявність психотичних рис особистості тощо.

Змістовно розкриті професійно важливі якості дільничного інспектора поліції сприятимуть процесу самовдосконалення осіб, які навчаються та забезпечать професіоналізм і надійність персоналу.

1.4 ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Правоохоронна діяльність підрозділів громадської безпеки здійснюється здебільшого в галузі суспільних відносин системи «людина - людина». Тому вирішення службових завдань невідривно пов'язане з вирішенням людських проблем, поведінкою людей, їх суспільними й загальнолюдськими цінностями, індивідуальними особливостями, спрямованістю, почуттями, пристрастями, потребами тощо. Крім того, службова діяльність працівників громадської безпеки проходить, як правило, у складних конфліктних умовах, при високому напруженні, надмірних нервових і психічних навантаженнях. Усе це та інше впливає на працівника й відбивається на його особистісному, соціальному й професійному житті.

Явище професійної деформації вивчалось багатьма дослідниками: К. Маслач, С. Браун, В. Холдер, Дж. Коллінс, А. Пайнас, М. Ганн, Дж. Едельвич, А. Бродським, Д. Труновим, В. Самойловою, Л. Мардахасвим, В. Полуектовим, М. Фірсовим, О. Хухлаєвою.

Професійна деформація - це кількісні й якісні зміни індивідуально-психологічних якостей особистості під впливом виконання професійних функцій. Вона може відрізнитися своєю спрямованістю, мати позитивний або негативний характер. Позитивний характер проявляється в: досвіді, навичках і вміннях, інтересах і потребах, сумлінному ставленні до праці, дисциплінованості й інших позитивних рисах характеру. Негативний

характер проявляється в негативних установках, деформації певних якостей, загальному огрубінні особистості, черствості, агресивності тощо.

Професійна деформація особистості може мати епізодичний або стійкий, поверхневий або глобальний характер. Вона може проявлятися в професійному жаргоні, у поведінці, соціальній взаємодії, і навіть в її фізичному вигляді.

Серед основних психологічних детермінант професійної деформації працівника підрозділів громадської безпеки є безпосередньо сама професійна діяльність, а також **фактори**, пов'язані зі:

1) *змістом, організацією, умовами службової діяльності та окремими оперативно-службовими завданнями:*

1. особливості організації професійної діяльності;
2. фізичні й психологічні перевантаження;
3. професійна корпоративність і професійна ізоляція;
4. наявність владних повноважень і рівень контролю за правомірністю їх застосування;

5. стан соціально-правового захисту;

6. низька довіра громадян до дільничних інспекторів поліції;

2) *безпосереднім соціальним оточенням працівників (службове та позаслужбове середовище):*

-некомпетентність безпосереднього керівництва (ригідність, упередженість, грубість та ін.);

-несприятливий соціально-психологічний клімат у службовому колективі, де працює працівник;

-неконструктивна, недобррозичлива, непринципова колективна думка в службовому колективі;

-вплив негативних тенденцій з боку кримінальних елементів;

3) *суб'єктивного характеру, які пов'язані з індивідуально-психологічними, особистісними характеристиками персоналу, зокрема, це:*

○ недостатня морально-вольова надійність (нездатність дотримуватися офіційних вимог діяльності в умовах психологічного впливу з боку осіб, зацікавлених в її порушенні);

○ низька психологічна стійкість і витривалість (неспроможність зберігати чи підвищувати працездатність у психологічно несприятливих ситуаціях службової діяльності);

○ недостатня соціально-психологічна культура й підготовленість;

○ неадекватна професійна мотивація (розчарування, зневіра, байдужість, втрата професійної перспективи та ін.);

○ жорсткі, упереджені професійні стереотипи й установки;

○ схильність до неконтрольованого вживання алкоголю й зловживання

ним;

○ нездатність переключитися на інші види діяльності;

○ неефективне проведення дозвілля;

○ вплив вікової динаміки;

- переживання індивідом кризи професійного становлення;
- службова необхідність ідентифікувати себе з патологічним внутрішнім світом інших людей для їх кращого розуміння тощо.

Зрозуміло, що професійна деформація несе певні негативні наслідки, які стосуються не тільки особистості, а й її соціального оточення та професійної діяльності. Отже, **наслідками професійної деформації є:**

1) соціальній сфері:

- формування негативного іміджу працівника підрозділів громадської безпеки;
- негативна громадська думка про діяльність персоналу підрозділів громадської безпеки;
- упереджено-негативне ставлення до громадян;
- соціальна відчуженість і закритість;

2) професійно-службовій сфері:

- зниження ефективності виконання службової діяльності;
- порушення службової дисципліни й законності;
- прояви девіантної поведінки на службі та поза нею;
- затримка професійного розвитку;
- позастатутні стосунки.

3) в особистій сфері:

- професійна заангажованість та передчасне «зношування» (вигорання) особистості працівника громадської безпеки;
- відсутність бажання професійного росту й навчання;
- погіршення психічного здоров'я працівника;
- незадоволеність собою й оточенням;
- перенесення службових проблем на особисте життя;
- невміння ефективно планувати свій час;
- зупинений особистісний розвиток;
- загострення рис акцентуації характеру, що переходять у надякості;
- старіння й зниження рівня інтелекту.

Зазначені головні деформаційні зміни в працівника ПОЛІЦІЇ постають і розвиваються за двома *принципами*: аналітичної незалежності і позитивного зворотного зв'язку. В одному випадку окремі деформаційні зміни можуть не співпадати за часом виникнення й темпами розвитку. У другому ж одна зміна виступає сприятливою умовою для іншої зміни, яка, у свою чергу, є підсилюючою обставиною для першої.

Існує *три рівні деформації*: початковий, середній, глибинний. При цьому деформація може відбуватися по всіх або окремих указаних показниках на різних рівнях.

На думку В.С. Медведєва [4], *початковий рівень* характеризується незначними, зовні малопомітними, переважно кількісними змінами особистості. Ці зміни іноді виявляються лише щодо об'єкта діяльності (перший та другий із зазначених виявів). Працівник оволодіває професією, формуючи власний стиль виконання, але не підпадає під фатальну залежність

від неї. Активне нагромадження особистого досвіду поєднується із запозиченням надбань колег.

Середній рівень професійної деформації показовий суттєвими кількісно-якісними змінами. Вони постійно відбиваються в першому й другому виявах і ситуативно — в інших трьох виявах. Акцентуйовані професійні риси гіпертрофуються, інші — зупиняються в розвитку або починають атрофуватися. Завершується формування необхідного і здебільшого достатнього для діяльності досвіду. Характерними й найбільш помітними є зміни в образі «Я»: підвищується самооцінка, з'являється самовпевненість, ставлення до соціального контролю й нагляду як до такого, що заважає й є некомпетентним.

На глибинному рівні деформаційні зміни уражують усю структуру особи, яка потрапляє в цілковиту залежність від професійної сфери. Вони не випадково виражаються в усіх п'яти виявах. Дільничний інспектор поліції починає оцінювати себе як неперевершеного професіонала. Професійні риси перетворюються на свою протилежність, зникають внутрішні бар'єри до суб'єктивного тлумачення правослухняної поведінки, перенесення стилю службової діяльності на позаслужбові сфери. Професійна деформація загалом негативно позначається на діяльності при забезпеченні прав громадян, створенні сприятливих умов для їх реалізації. Так на середньому рівні деформованості відбуваються зриви діяльності. Вони пояснюються дільничним інспектором поліції як випадковість, невдача, несприятливий збіг обставин. Для глибинного рівня деформованості показові серйозні помилки, що постають на тлі загального службового «благополуччя». Вони пояснюються дільничним як незрозумілі для нього самого. Що стосується початкового рівня, то він здебільшого не справляє помітного негативного впливу на діяльність. Це пов'язано з тим, що професійна деформація на початковому рівні може виконувати функцію психологічного захисту особи від негативних чинників діяльності. Такий захист полягає в зниженні гостроти сприйняття, усвідомлення й переживання даних чинників до рівня звичних, які не травмують психіку дільничного інспектора поліції. Він також виявляється у швидкому, психологічно безболісному перенесенні власне професійних дій на обслуговуючі, позаслужбові (складання документів, відпочинок, прийом їжі тощо) і навпаки [4].

Для запобігання явищу професійної деформації працівникові підрозділу громадської безпеки необхідно усвідомити, що з нею відбуваються негативні зміни та почати активно їм протидіяти, а саме:

- поміняти сферу діяльності;
- урізноманітнити інтереси в позаслужбовий час;
- розширювати коло спілкування;
- цікавитися соціальним і культурним життям;
- займатися спортом;
- переносити свої позитивні емоції й цінності на оточуючих;
- мати хобі;
- знаходити час для повноцінного відпочинку;

- мати навички ефективної протидії негативним впливам;
- знати механізми відновлення позитивних психоемоційних станів;
- зберігати фізичне і психічне здоров'я;
- бути впевненим у собі, у своїх силах і можливостях тощо.

Явище професійної деформації характерне практично для всіх професій; його ознаки включають загальні й специфічні особливості; рівень професійної деформації залежить від тривалості службової діяльності, її особливостей та індивідуальних характеристик людини; даному явищу можливо запобігти за умови проведення ефективних заходів, спрямованих на профілактику професійної деформації й «вигорання» працівників, реабілітаційну роботу й психологічну підтримку і, звичайно, бажання і роботи над собою самої людини [4].

Висновок

Формування професійно-психологічної готовності працівників громадської безпеки до правоохоронної діяльності є ціллю і результатом довготривалого процесу підготовки курсантів у вищому навчальному закладі, який відбувається згідно з психолого-педагогічним супроводженням навчально-виховного процесу й являє собою комплекс організаційних, психологічних і педагогічних заходів та здійснюється за наявності й врахування певних психологічних чинників та принципів.

Усе це визначає важливість і необхідність цілеспрямованого формування професійно-психологічної готовності до правоохоронної діяльності працівників громадської безпеки в різних складних конфліктних і екстремальних ситуаціях.

Завдання для самоконтролю

1. Професійно-психологічної підготовка працівників громадської безпеки: предмет, мета, завдання.
2. Визначте етапи розвитку професіоналізму.
3. Дайте визначення «професійно-психологічній готовності».
4. Опишіть рівні професійно-психологічної готовності.
5. Чим відрізняється професійно-психологічна підготовка від професійно-психологічної підготовленості.
6. Назвіть функціональні напрямки діяльності дільничного інспектора.
7. Опишіть структурно-функціональну схему профілактичної діяльності дільничних інспекторів.
8. Визначте місце й значення професійної мотивації для правоохоронної діяльності працівників підрозділів громадської безпеки.
9. Назвіть професійно важливі якості дільничного інспектора поліції.
10. Які групи професійно важливих якостей дільничного інспектора Ви можете назвати.
11. Дайте визначення поняття «професійна деформація».

12. Назвіть систему основних показників професійної деформації.
13. Назвіть причини виникнення професійної деформації.
14. Опишіть рівні професійної деформації.
15. Які фактори впливають на виникнення явища професійної деформації.

Питання для самостійного опрацювання:

- професіограма фахівця поліції громадської безпеки;
- психопрофілактичні заходи по попередженню явища професійної деформації.

Теми реферативних повідомлень:

- Основні положення професіограми працівників підрозділів громадської безпеки.
- Професійна деформація працівників ПОЛІЦІЇ та основні шляхи її подолання.
- Професійно значимі якості працівників підрозділів громадської безпеки.

Рекомендована література:

Базова:

1. Про поліцію [Електронний ресурс] : закон України від 20. 12. 1990 р. № 565-ХІІ із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 11. 06. 2009 р. № 1254-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України./ [Текст] наказ МВС України від 11 листопада 2010 року N 550.
3. Про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, що вчинені або готуються. [Текст]: наказ МВС від 14.04.2004 N 400 //zareestrovаний в Міністерстві юстиції України 06.05.2004 за N 571/9170.
4. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ: теоретичні та прикладні аспекти. – К.: Вид-во НАВСУ, 1997. – 192 с.

Допоміжна

1. Бодров В. А. Психология профессиональной деятельности : теоретические и прикладные проблемы [Текст] / В. А. Бодров. – М. : Институт психологии РАН, 2006. – 623 с. – (Сер. : Достижения в психологии).

2. Кабаченко Т. С. Методы психологического воздействия [Текст] / Т. С. Кабаченко. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 540 с.

3. Силкин Н. Н. Профессионально-психологическая подготовленность сотрудников ОВД : сущность, критериоценки, формирование [Текст] / Н. Н. Силкин. – СПб.: СПбГУ МВД России, 1998. – 128 с.